

Pöstényi Andrea

A fiskális politika vizsgálata a PaCifiCa országokban

Latin-Amerikában évtizedeken keresztül meghatározó tényező volt a volatilitás, melyet az egyes országok az elmúlt évtizedek reformsorozatainak köszönhetően kisebb-nagyobb sikerrel küszöböltek ki. A globalizálódó világ kihívásaira válaszul a térségben regionális integrációk is születtek. A legutóbb létrejött integráció a PaCifiCa, melynek megalakulása kapcsán érdemes megvizsgálni a tagállamok fiskális helyzetét, amely nagymértékben meghatározza a jövőbeni együttműködés sikerességét. Habár a vizsgált négy ország a 2007–2009-es válságot stabilnak mondható fundamentumokkal vészelte át, a visszaesés rávilágított a köztük lévő különbségekre is: amíg Chile és Peru kontraciklikus fiskális politikát alkalmazva könnyen tud reagálni a ciklikus kilengésekre, addig Kolumbia és Mexikó gazdasága sokkal sebezhetőbb. A jóléti rendszerek vizsgálata pedig megmutatja, hogy bár Chile kiterjedt jóléti rendszerrel rendelkezik, a térség országai továbbra is jelentősen elmaradnak a hagyományos értelemben vett jóléti állam fogalmától.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: H50, H60

Kulcsszavak: fiskális politika, PaCifiCa, Latin-Amerika

Alan García, a korábbi perui elnök javaslatának eredményeként 2011. április 28-án négy latin-amerikai ország, Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru bejelentette, hogy Alianza del Pacífico néven közös piacot kíván létrehozni. Ezek az országok korábban már szabadkereskedelmi szerződést kötöttek egymással, kivéve Mexikót és Perut; viszonylatukban 2012 februárjában került sor a szabadkereskedelmi egyezmény aláírására (*Economist* 2011). Ez a négy ország 2012 júniusában írta alá a javak, szolgáltatások, személyek és tőke mozgását liberalizáló szerződést. A PaCifiCa¹ lakossága megközelíti a 200 millió főt, GDP-je az 1,7 milliárd dollárt, ami a latin-amerikai és karibi térség össztermékének 35 százaléka. Az egyezmény jelentőségét mutatja, hogy tagjainak összexportja 2010-ben a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) adatai szerint elérte a 445 milliárd dollárt. Ez 60 százalékkal felülmúlta az adott évben a Mercosur exportteljesítményét, miközben ezen országcsoport lakossága (243 millió fő) és GDP-je (2,5 milliárd dollár, a térség össztermékének 52 százaléka) is meghaladja a kialakuló közös piacét (*Secretaría de Economía* 2012).

Habár a jelenleg szabadkereskedelmi övezetet alkotó négy ország csupán közös piac, nem pedig monetáris unió létrehozását tűzte ki célul, mégis érdemes megvizsgálni, mennyire

Pöstényi Andrea PhD hallgató a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Doktori Iskolájában. E-mail: andrea.postenyi@econ.unideb.hu.

¹ Az integráció eredeti neve Alianza del Pacífico (Pacific Alliance), azaz Csendes-óceáni Szövetség. Az *Economist* terminológiáját azért használok, hogy egyértelmű legyen, a Csendes-óceánnak csupán a keleti partjáról van szó.

hasonló vagy éppen mennyire különböző fiskális politikával rendelkeznek. Számos empirikus vizsgálat megerősíti ugyanis, hogy az egyes integrációkon belül összehangolt fiskális politika növeli a konjunktúraciklusok együttmozgását, mivel kiküszöböli az aszimmetrikus fiskális sokkhatásokat. A fiskális politikák közötti divergencia tehát negatívan hathat egy adott integráció makrogazdasági stabilitására (*Darvas et al 2005*).

A tanulmányban először a térség gazdasági növekedését és annak legfőbb tényezőit tekintem át az elmúlt 40 évet vizsgálva, hiszen ezen tényezők alapvetően meghatározzák az országok stabilitását, gazdasági lehetőségeit és kilátásait. Ezt követően a teljesség igénye nélkül bemutatom a fiskális politika főbb jellemzőit Latin-Amerikában, legfőképp a prociklikusság és kontraciklikusság kérdéskörére koncentrálni. A következő fejezetben a PaCifiCa-országok államháztartását és államadósságát elemzem, kiemelve főbb jellemzőiket, majd megvizsgálom, hogy ez a négy ország mennyire tekinthető jóléti államnak.

A latin-amerikai országok gazdasági növekedésének áttekintése

A latin-amerikai térséget az 1980-as évektől kezdve alacsony és volatilis növekedés jellemezte, melynek nyomán tartósan nagy lett a szakadék a térség és a fejlett országok egy főre jutó GDP-je között. Amíg az 1970-es években 6 százalékos volt a növekedés a régióban, addig az 1980-as években 2 százalékos, és az 1990-es években is csupán 3 százalékos növekedést tudott produkálni. A '80-as évek „elveszett évtizedének” fő jellemzője az alacsony növekedési és beruházási ráta volt, melyet nagyon magas infláció tetézt. Egyes országokban a hiperinfláció erőteljesen megrázta a gazdaságokat, súlyosbította a szegénységet, fokozta a jövedelemegyenlőtlenséget. A dél-amerikai válság után a Brady-terv megkönnyítette az országok hozzáférését a nemzetközi pénzügyi piacokhoz. Ez a kedvezőbb piaci környezet nagymértékben segítette a stabilizációs intézkedések és reformok megvalósulását, mint például a kereskedelmi liberalizáció, az adórendszer reformja, vagy különböző privatizációs programok. A térség országai sikeresen felléptek a magas infláció ellen, de a korábban tapasztalt erőteljes gazdasági növekedés nem tért vissza. Ráadásul az intézkedések ellenére a stabilizálódás sem valósult meg teljesen, Latin-Amerikát 1994-ben a mexikói, 1999 elején a brazil, 2000–2001-ben az argentin válság rázta meg (*Bárcena 2010*).

A stagnálás évtizedét követően 2003 és 2008 között a kontinens átlagosan a 6,2 százalékos gazdasági növekedés időszakát élte, ami főként a nagyon kedvező külső gazdasági környezetnek volt köszönhető; ennek a fellendülésnek csupán a 2007–2009-es világválság vetett véget. A külső tényezőket vizsgálva *Ocampo (2009)* szerint a fellendülés háttérben négy tényező kivételes kombinációja húzódott meg: magas nyersanyagárak; fellendülő nemzetközi kereskedelem; kivételes pénzügyi környezet; a külföldön dolgozók hazautalásainak magas szintje.

Korábban még sosem fordult elő, hogy ezen tényezők egyszerre álltak volna fenn. A fellendülés évei alatt a nyersolaj és az arany piaci ára megkétszereződött, a réz megötszörözött (*InflationData 2012*). A külföldön dolgozók hazautalásai 1995 és 2007 között közel megötszörözödtek a kontinensen, ami így már a latin-amerikai és karibi térségben a GDP közel másfél százalékát tette ki (*ENSZ 2011*). A nemzetközi kereskedelem fellendülését pedig jól tükrözik a számadatok: amíg 2003 és 2006 között a világ GDP-növekedése 3,8 százalékos volt, addig ugyanezen időszak alatt a nemzetközi kereskedelem növekedési üteme ennek több mint kétszeresére, 9,8 százalékra rúgott (*Ocampo 2009*).

A külső tényezők után a belsőket vizsgálva meg kell említeni, hogy már a 2003–2007-es fellendülést megelőzően is fontos reformok léptek életbe, melyeknek köszönhetően magas növekedés és stabil gazdasági környezet alakulhatott ki, ami a későbbiekben további reformok meghozatalát tette lehetővé. *Porzecanski (2009)* tanulmányában négy fő belső gazdasági változást említ, melyek segítették a latin-amerikai országok sebezhetőségének csökkentését. Az egyik ilyen az árfolyamkitettség (currency mismatch) csökkentése, ami azért jelentős, mert ez korábban – amint azt empirikus vizsgálatok bizonyítják – számos pénzügyi válság forrásául szolgált. Latin-Amerikára évtizedeken keresztül az eszközök és források eltérő valutában való jegyzése volt jellemző, amikor az eszközöket helyi valutában, a hiteleket pedig legtöbbször dollárban denominálták, így az árfolyam változásakor pénzügyi problémák merültek fel. A valutaeltérések csökkentése tehát mérsékelte az országok sebezhetőségét az árfolyamváltozásokra.

A következő lényeges tényező az árfolyam-rugalmasság, melynek segítségével az országok ki tudják védeni az exogén sokkokat. Az 1990-es évek közepétől egyre több latin-amerikai ország hagyott fel a fix árfolyamrendszerrel és állt át rugalmas mechanizmusra, inflációs célkövetéssel. További fontos lépés volt a bankrendszer megerősítése, illetve a kontraciklikus kormányzati politika megjelenése, amelynek köszönhetően számos ország a válságkezelő programokat immár nem hitelekből, hanem a korábbi években felhalmozott tartalékokból tudta finanszírozni.

Ocampo (2011) tanulmányában más tényezőket sorol fel a sebezhetőség csökkenésével kapcsolatban: nagy előrelépés a térség országokban a kisebb fizetésimérleg-hiány, a versenyképes árfolyamráta kialakulása, a bőséges devizatartalék, a rövid távú külső kötelezettségek alacsony szintje, valamint a tőkeáramlás szabályozása.

Latin-Amerikában a válság első komoly hatása 2008 negyedik negyedévében jelentkezett. A krízis a kontinenst több tényező negatív irányba való fordulásával érintette: gyengült a régió exportja iránti kereslet; zuhantak a regionális exportárak; csökkent a külföldön dolgozók hazautalásainak értéke; sokkal kevesebb külföldi turista érkezett a térségbe; a külső finanszírozás megrendült; a kockázatkerülés következtében kialakult pánikhangulatnak köszönhetően megindult a régió részvényeinek, kötvényeinek és valutáinak eladási hulláma (*Porzecanski 2009*).

A válságot megelőző fellendülés szakaszában tapasztalt kedvező külső tényezők tehát hirtelen negatív fordulatot vettek, ami megfelelő fiskális és monetáris politika hiányában komoly visszaesést okozott volna. A térség 2007-ben még átlagosan 5,6 százalékos gazdasági növekedést ért el, 2008-ban viszont már lassulás mutatkozott: a régióban átlagosan 4,6 százalékkal nőtt a GDP. A cserearányok a teljes térséget tekintve 4,6 százalékkal javultak, de egyes nyersanyagexportőr országokban romlást láthattunk: Chilében és Peruban például 7,5 százalékkal romlottak a cserearányok a nyersanyagárak volatilitása miatt. A nemzetközi kereskedelem visszaesésének és a nyersanyagárak csökkenésének következtében pedig a régió 2008 végén a folyó fizetési mérleg 0,6 százalékos deficitjét volt kénytelen elkönyvelni (*ECLAC 2008*). Az oda irányuló tőkebefektetések 2008-ról 2009-re 35–40 százalékkal estek vissza; a külföldön dolgozók 9–10 százalékkal utaltak haza kevesebbet; az exportált nyersanyagok árai 29 százalékot estek.

Ezek a tényezők erőteljesebb külső sokkra utalnak, mint ami a kilencvenes évek végén az ázsiai válságot kiváltotta. A korábban említett kedvező változásoknak köszönhetően azonban a latin-amerikai országok nem szenvedtek el olyan drasztikus csökkenést sem a GDP-tempóban, sem pedig a foglalkoztatásban (*ECLAC 2009*). A térség 2009-ben recesszióba

süllyedt, a latin-amerikai országok átlagosan 1,8 százalékos visszaesést tapasztaltak, melyet azonban 2010-ben már átlagosan 6,2 százalékos növekedés követett.² A közös piac tagjai közül 2009-ben Mexikó szenvedte el a legnagyobb visszaesést, 6,1 százalékos értékkel; Chilében mérsékeltebb, 1,5 százalékos recessziót, Kolumbiában és Peruban pedig 0,8, illetve 0,9 százalékos növekedést láthattunk. A 2010-es év már mindegyiküknél erőteljes növekedést hozott, a gazdasági kilátásaik viszont igen nagymértékben függenek a világ gazdaság és főként az Amerikai Egyesült Államok és Európa gazdasági növekedésétől, kereskedelmi bővülésétől (*ECLAC 2011a*).

Fiskális politika Latin-Amerikában: kontraciklikusság és fiskális politikai szabályok

Latin-Amerika évtizedeken keresztül ördögi körben forgott: a gazdaság volatilitása, a prociklikus fiskális politika és a bizonytalan hitelképesség hármasa nyomta rá a bélyegét a térség országainak teljesítményére. Kedvezőtlen sokkok esetén a térség országai gyakran szembesültek a nemzetközi hitelpiacokhoz való hozzáférés nehézségeivel, melynek hatására az országok megszorító intézkedésekre kényszerültek, tovább apasztva ezzel a nemzeti jövedelmet (*Gavin et al 1996*).

A latin-amerikai országok egyik legszembetűnőbb gazdasági jellemzője régóta a volatilitás, amely az 1970-es és 1980-as évek gazdaságpolitikája nyomán növekedett, majd az 1990-es évek stabilizációja következtében csökkent, de még így is közel kétszer volatilisabb a térség reál GDP-növekedése az OECD-országokénál. Ezen volatilitás egyharmadáért külső sokkok, egyharmadáért a nem elégséges pénzügyi integráció, további egyharmadáért pedig a fiskális és monetáris politika okolható (*Perry 2003*). A monetáris politika volatilitását ugyan sikerült idővel csökkenteni, viszont a fiskális politika prociklikussága számos ország esetén még napjainkban is megfigyelhető.

A fejlődő országokra, így Latin-Amerikára is éveken keresztül prociklikusság volt jellemző, miközben kutatások bizonyítják, hogy a prociklikus politika hosszú távon alacsonyabb növekedéshez vezet. Nyitott gazdaságokban nagyon nehéz a monetáris politikát kontraciklikus eszközként használni, a fiskális politika jobb eszköznek bizonyul a ciklusok kisimitására. Olyan országokban például, ahol a ciklikuskilengéseket a nyersanyagárak volatilitása okozza, jó megoldás lehet stabilizációs alapok létrehozása. Rendszerint pozitív hatása van a strukturális szabályok bevezetésének, amelyek elkülönítik az állami bevételek és kiadások ciklikus komponensét. Az iparosodott országok tapasztalatai az automatikus stabilizátorok meglétének fontosságára hívják fel a figyelmet. A bevételi oldalt tekintve, az adórendszer is szolgálhat kontraciklikus célokat: a legjobb eszköz a progresszív jövedelemadó, mely automatikus stabilizátorként működik. Hitelboom idején a beáramló tőke megadóztatása lehet a megfelelő megoldás, de az általános forgalmi adó rátájának üzleti ciklushoz való igazítása, illetve a különböző átmeneti adócsökkentések is kifejthetnek kontraciklikus hatást. A gazdasági előnyökkel szemben azonban problémák is mutatkozhatnak a kontraciklikus állami kiadással, amely egyebek közt hatékonysághoz vagy hosszú távú merevséghez is vezethet; az utóbbira példa, amikor egy átmeneti adócsökkentés tartóssá válik (*Ocampo 2011*).

² A World Bank database adatai alapján.

Benczes és Kutasi (2010) a fiskális szabályok kialakulásának három hullámát ismerteti. Az első hullám a XIX. század közepén indult, főként föderális berendezkedésű államokban a potyautas magatartás és a hiány növekedésének kivédése érdekében. Ebben az időben a legjellemzőbb fiskális alapelv az az aranyszabály volt, amely tiltja a folyó kiadások hitelből történő fedezését. A következő hullám a második világháború után jelentkezett, amikor főként a veszteségeket elszenvedett országok (Németország, Hollandia, Japán) vezettek be fiskális szabályokat. A harmadik periódus az 1970-es, 1980-as évek eladósodási hullámának hatására alakult ki. Ekkor fiskális szabályokat vezetett be Európa és Latin-Amerika számos országa is.

A fiskális politikai szabályok alkalmazásának célja a makrogazdaság stabilitásának biztosítása, a kormányzati politika hitelességének erősítése, a költségvetési hiány lefaragása és a fiskális politika hosszú távú fenntarthatóságának megteremtése.

Az 1. táblázat tartalmazza a térség főbb országaiban bevezetett ilyen szabályokat. Jól látszik, hogy a régióban nem beszélhetünk évtizedekre visszatekintő szabályozási gyakorlatról, hiszen a legtöbb országban a 2000-es évek folyamán, a stabilizálódás éveit követően léptek ezen a téren. Érdekes azonban megjegyezni, hogy a fiskális reformok keretében bevezetett szabályok nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy az egyes országok sebezhetősége csökkent. A fiskális szabályok bevezetése ugyanis kiemelt fontosságú azokban az országokban, amelyekben az árucikkeknek jelentős költségvetési szerepe van. Ezen országok könnyen sebezhetőek a nyersanyagárak volatilitása miatt, viszont például a strukturális egyenleg szabályának alkalmazásával magas nyersanyagárak esetén komoly bevételeket lehet felhalmozni, amelyek az árak kedvezőtlenebbé válása esetén felhasználhatóak – ahogy az például Chilében is tapasztalható (*Kumar et al 2009*).

1. táblázat

Fiskális politikai szabályok Latin-Amerikában

Ország	Bevezetés	Típus	Szankció*
Dominikai Köztársaság	1998.	Adósságkorlát	–
Argentína	2000.	Általános egyensúly; hiánykorlát; stabilizációs alap; elsődleges kiadási korlát	R
Chile	2000.	Strukturális többlet; stabilizációs alapok	R
Peru	2000.	Általános egyensúly; hiánykorlát; stabilizációs alap; elsődleges kiadási korlát	J
Brazília	2001.	Folyó egyensúly; adósságcsökkentés; bértömegkorlát	J
Kolumbia	2001.	Folyó egyensúly; adósságcsökkentés; bértömegkorlát; kamatkorlát	J, F
Costa Rica	2001.	Kiadási korlát	–
Panama	2002.	Általános egyensúly; adósságkorlát	–
Ecuador	2003.	Nem-olaj egyensúly; adósságkorlát; stabilizációs alap; elsődleges kiadási korlát	J
Venezuela	2004.	Folyó egyensúly; hiánykorlát	R
Mexikó	2006.	Általános egyensúly; bevételi szabály	–

*R=hírnévvessztés; J=törvényszéki szankció; F=pénzügyi szankció
 Forrás: Benczes – Kutasi (2010:143); kiegészítés: Kumar et al (2009:59–68)

A nyersanyagárak volatilitásának ellensúlyozásaként Chile (1985), Kolumbia (1995) és Peru (1999) stabilizációs alapot hozott létre. Ezek csökkentik a nyersanyagárak fluktuációjából származó bizonytalanságot és a bevételi ingadozást. Magas nyersanyagárak esetén a bevételek az alapba érkeznek, amelyet a későbbiekben, az alacsony nyersanyagárak időszakában az ingadozás kisimítására használhatnak. *Bagattini (2011)* kimutatta, hogy azok az országok, melyek stabilizációs alapot vezettek be, alacsonyabb deficitet és államadósságot produkáltak, tehát az alap fegyelmezte az ország fiskális politikáját.

Chilében 2000-ben vezették be a strukturális egyenleg szabályt, melynek célja többek között a prociklikus politika elkerülése volt. A szóban forgó szabály eredetileg 1 százalékos GDP-arányos többletet határozott meg, de ez a cél idővel változott. A cél 2008-ig az 1 százalékos többlet volt, három okból: a központi bank feltőkésítése, a nyugdíj-kötelezettségek teljesítése, valamint a dolláralapú külső adósság finanszírozása érdekében. Az előírt többletet 2008-ban 0,5 százalékra csökkentették, miután a költségvetési feltételek javultak, s pénzügyi megtakarítások halmozódtak fel. 2009-ben az értéket 0 százalékra vitték le, hogy a pénzügyi válságban kontraciklikus fiskális politikát alkalmazhassanak (*Kumar et al 2009; Frankel 2010*).

Kolumbia a fiskális szabályok bevezetését szubnacionális szinten már az 1990-es évek végén elkezdte; a cél a helyi önkormányzati kiadások és adósság növekedésének megállítása, a fizetőképesség és az átláthatóság erősítése volt. Kormányzati szinten 2001-ben vezettek be fiskális politikai szabályokat, amelyek általános fiskális egyensúlyt céloznak, s szabályozzák a kormányzati kiadások és az államadósság növekedését. Habár szubnacionális szinten e szabályok pozitív eredményt értek el, kormányzati szinten csupán az átláthatóság növekedett (*Lozano et al 2008*).

Mexikóban 2006-ban vezették be a kiegyensúlyozott költségvetés szabályt, mely zérus egyenleget céloz meg a közszféra számára. Ez a fiskális regula költségvetési egyensúlyt céloz, de nem veszi figyelembe az infrastrukturális projekteket, az állami tulajdonú fejlesztési bankok költségvetési egyenlegre gyakorolt hatását és még számos állami szerv működését. A kiegyensúlyozott költségvetés szabály hatására az állami kiadás prociklikus maradt, amit az ország strukturális fiskális szabály bevezetésével tudna kiküszöbölni (*IMF 2010a*).

Peruban 1999-ben hoztak új törvényt a fiskális politika megreformálására, melynek részeként fiskális szabályokat vezettek be. A kiegyensúlyozott költségvetés szabály zérus nominális általános egyensúlyt céloz; a kiadási szabály az elsődleges kiadás növekedését évi 5,5 százalékban maximalizálja; a strukturális egyenleg szabálya pedig zérus elsődleges egyenleget tűz ki. Ezt kiegészíti egy, a törvényben rögzített külön szabály, amely engedi, hogy „rossz időkben” a költségvetési hiány elérje a GDP 1 százalékát, miközben „jó időkben” 3 százalékban maximálja a kiadások növekedését. A reformok eredményeként – a magas gazdasági növekedés és a magas nyersanyagárak ellenére – a fiskális politika meglehetősen kontraciklikussá vált (*IMF 2010b*).

Összességében elmondható, hogy a fiskális szabályok bevezetése önmagában még nem garantálja a stabilitás erősödését, ahogy ezt a fentiekben láthattuk. A legutóbbi válság sok esetben rámutatott a szabályok alkalmazhatóságának hatáira. Az IMF a legutóbbi krízis kapcsán kutatást végzett, melynek során számos fejlődő és fejlett országot kérdeztek fiskális szabályaik alkalmazhatóságáról. Az eredményekből kiderül, hogy leginkább a kiadási szabályok betartása bizonyult nehéz feladatnak a válság éveiben. A Latin-Amerikára vonatkozó eredményeket a 2. táblázat foglalja össze (*Kumar et al 2009*).

2. táblázat

Fiskális szabályok és a válság Latin-Amerikában

Nincs szükség változtatásra	Brazília, Ecuador
Nincs változás, de ellentmondás figyelhető meg a szabályokkal	Panama
Megváltoztak a szabályok, vagy felfüggesztették azok alkalmazását*	Argentína, Chile, Mexikó, Peru

Forrás: Kumar et al (2009:35)

* Ebbe a kategóriába tartozik számos európai ország is, mint például Ausztria, Finnország, Németország, az Egyesült Királyság, Spanyolország, Magyarország.

A latin-amerikai térség tehát fontos lépéseket tett az elmúlt évtizedekben a makrogazdasági stabilizációhoz vezető úton. A 3. táblázat azonban jól mutatja, hogy bár történt elmozdulás a kontraciklikus fiskális politika irányába, a régióban még napjaikban is jelentős a prociklikus politikát folytató országok száma.

3. táblázat

Az állami kiadások alakulása Latin-Amerikában

Politika jellege	Ország	Reálnövekedés az elsődleges kiadásban (%)		
		2004–2008.	2009.	2010.
Kontraciklikus	Chile	5,5	15,3	4,4
	El Salvador	1,6	10,8	5,1
	Paraguay	2,0	28,0	11,4
	Peru	7,3	12,7	12,6
Aciklikus (közepes mértékű növekedés)	Guatemala	2,3	4,6	3,3
Aciklikus (folyamatos növekedés)	Argentína	12,3	19,7	14,0
	Kolumbia	7,6	10,9	-4,2
	Costa Rica	7,7	10,6	3,3
	Uruguay	7,0	7,4	10,7
Prociklikus	Bolívia	10,2	0,2	10,2
	Brazília	7,9	2,2	10,6
	Dominikai Közt.	11,7	-12,1	0,7
	Ecuador	19,7	6,0	7,4
	Honduras	8,1	3,5	-3,8
	Mexikó	5,7	3,4	-3,6
	Nicaragua	6,9	5,1	3,0
	Panama	12,8	-0,3	6,3
	Venezuela	12,6	-1,4	-12,5

Forrás: Ocampo (2011:18)

A kontraciklikus fiskális politika térnyerése tehát nem valósult meg a térség nagy részén, így számos ország továbbra is ki van téve a külső sokkoknak. A világgazdasági válság során mégis meglepte a szakértőket, hogy ezúttal a krízis nem okozott olyan mértékű visszaesést, mint sok fejlett országban. Emellett a válság után is gyorsabban visszaálltak a korábbi növekedési ütemre, miközben a fejlettek jó része továbbra is stagnál, vagy csupán alacsony növekedést tud felmutatni. Így szembetűnővé vált, hogy a 2003 és 2007 közötti fellendülés éveiben milyen jelentős mértékben sikerült csökkentenie a régióknak a külső sebezhetőségét.

Költségvetés és államadósság a PaCifiCa országokban

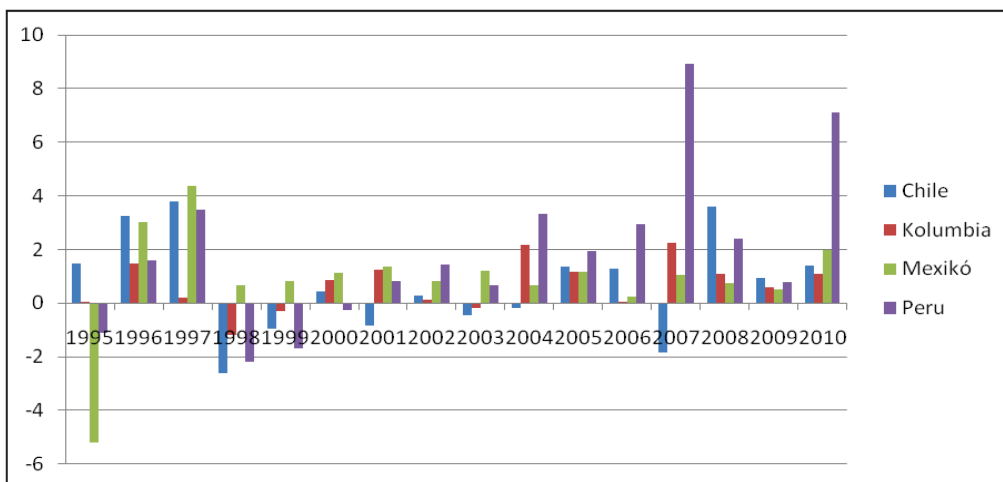
Ahogy azt már korábban láthattuk, a térség országai számos mutató tekintetében nagy volatilitást mutattak az elmúlt évtizedekben. Ez alól a vizsgált négy ország, Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru sem kivétel, bár Chile utóbbi két évtizedben mutatott teljesítménye figyelemreméltó.

Alapvető probléma a világ számos országában, hogy a tartós deficit és magas államadósság komoly problémákat okozhat még tartósan magas növekedési ráta mellett is, hiszen visszaesés vagy külső sokk hatására könnyen finanszírozási problémák merülhetnek fel. Ha az állandósult deficit nagymértékű, akkor az több kedvezőtlen hatással jár. Az egyik ilyen a kiszorító hatás (crowding out), amelynek következtében a beruházás és így a gazdasági növekedés is csökken. Kedvezőtlen még tartós deficit esetén a költségvetés megnövekedett kamatterhe, mert forrást von el állami feladatok finanszírozásától, hosszú távon pedig adóemelést igényelhet. Szintén kedvezőtlen lehet még a növekvő infláció és a külföldi adósság fokozódása (Stiglitz 2000).

A költségvetés alakulásához jó néhány tényező hozzájárul, többek között a már korábban vizsgált gazdasági növekedés, ám érdemes megvizsgálni a fizetési mérleg alakulását is (1. ábra).

1. ábra

A fizetési mérleg egyenlege (a GDP százalékában)*

* A szerző számításai a Cepalstat adatbázisa alapján

Jól megfigyelhető, hogy a fizetési mérleg egyenlegét tekintve is jelentős volatilitás volt jellemző ezen országokra egészen a 2000-es évek elejéig, majd 2004-től kezdődően mind a négyben tartós és erőteljes szufficit alakult ki. Ez alól kivétel Kolumbia 2006-os szereplése, amikor csak 22,5 millió dolláros (GDP-arányosan 0,01 százalékos) többletet tudott felmutatni, illetve Chile 2007-ben, amikor az ország a nyersanyagárak volatilitása miatt komoly deficittel zárta az évet. A válság hatására 2009-ben mind a négy országban visszaesett a többlet, de az egyenleg továbbra is pozitív maradt, 2010-ben pedig a fellendüléssel újra növekedésnek indult.

A költségvetés és államadósság alakulásának vizsgálata előtt érdemes megjegyezni, hogy 1998 és 2001 között számos latin-amerikai országban végbement a magánszektor hiányának korrekciója, a 2002-2003-as időszakban pedig az állami szektor hiánya javult. Latin-Amerika egészét tekintve a magánszektor hiánya mérséklődött 1999-ben, miközben sok esetben nőtt az állami szektor hiánya; 2002-ben a költségvetési deficit zsugorodni kezdett, a magánszektor többlete azonban tovább javult. A javulás mögött a megváltozott fiskális politika és a kedvező gazdasági környezet állt (*Ocampo 2007*), tehát a fiskális reformok és a gazdasági fellendülés együttes hatására vált kedvezőbbé sok országban az államháztartás egyenlege és a GDP-arányos államadósság.

A stabilizáció és a fellendülés éveit, valamint a válság során legnagyobb visszaesést okozó esztendőket mutatja be a 4. táblázat az államháztartás szempontjából. Chile és Peru fiskális politikájának kontraproduktivitása szépen kirajzolódik az adatokban: a fellendülés éveiben költségvetési többletet értek el a növekvő bevételek és a csökkenő kiadások hatására, a válság során viszont súlyos hiány alakult ki a csökkenő bevételek és a gazdaságélénkítő intézkedések miatt. Itt meg kell jegyezni, hogy ezen programok finanszírozása jelentős mértékben a korábban felhalmozott többletekből történt, nem pedig hitelfelvételből, így adósságfelhalmozás útján – szemben a korábbi válságokkal – nem nőtt ezen országok sebezhetősége. A vizsgált körből Kolumbia költségvetési hiánya volt a legnagyobb a teljes időszakot vizsgálva (2009 kivételével), bár a hiány itt is csökkenő tendenciát mutatott a 2000-es évek folyamán. Mexikóban viszont nem láthatunk ilyen javulást a fellendülés éveiben, bár meg kell említeni, hogy a fiskális politikai szabályt csupán 2006-ban vezették be, így várhatóan a válság utáni évekről kedvezőbb adatokat kapunk majd.

4. táblázat

A központi költségvetés egyenlege (a GDP százalékában)*

Mutatók	1995–2002				2003–2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Bevétel	21,24	10,74	14,07	15,36	24,12	14,07	15,37	16,62	20,36	15,17	16,83	15,60
Kiadás	20,85	15,20	15,30	17,57	19,71	17,58	16,85	16,30	24,84	19,25	19,01	17,29
Elsődleges egyenleg	1,68	-2,05	0,96	0,03	5,20	-0,24	0,04	2,05	-3,95	-0,50	-1,09	-0,44
Költségv. egyenleg	0,39	-4,45	-1,23	-2,21	4,41	-3,51	-1,48	0,31	-4,48	-2,19	-4,07	-1,68

* A szerző által a Cepalstat adatai alapján számított súlyozatlan számtani átlagok

Összességében elmondható, hogy a stabilizáció éveit követő fellendülés idején – Mexikó kivételével – javultak az egyenlegek. Ekkor, a már korábban bemutatott tényezőknek

köszönhetően mind a négy országban jelentősen növekedtek a bevételek, a 2009-es évet viszont valamennyien költségvetési deficittel zárták.

A költségvetési bevételek megoszlását az 5. táblázat szemlélteti. A válság során a bevételek jelentősen estek szerte Latin-Amerikában, az alacsonyabb gazdasági aktivitás és a visszaeső nyersanyagárak következtében. Ráadásul a válságra válaszul számos ország fiskális ösztönző programot készített, s a folyó kiadások és az infrastrukturális beruházások növekedése, valamint az adósságcsökkentő intézkedések tovább rontották a költségvetési egyenleget. A válság bevételekre gyakorolt hatása országonként eltérő volt. Erősebben hatott azoknál, ahol alacsony volt az adóteher, nagymértékben támaszkodtak a természeti erőforrásokból származó bevételekre, és főként fejlett országokba exportáltak. Ezzel szemben a válság kevésbé érintette a bevételeket azokban az országokban, ahol magas az adóteher, illetve a jövedelemadó aránya (Kacef – López – Monti 2010). Chilében és Peruban számottevően visszaestek a bevételek 2009-ben, ami elsősorban a nyersanyagárak zuhanásának és az azokból származó pénzek apadásának tudható be, míg Kolumbiában és Mexikóban a fellendülés átlagánál magasabb bevétellel zárták az évet. A táblázatban jól látszik, hogy a fellendülés éveiben mindegyik ország magasabb GDP-arányos bevételt ért el, mégis nagy különbségeket láthatunk közöttük: a költségvetési bevételek aránya Chilében a legmagasabb, miközben a kolumbiai érték (a 2000-es évek második felét leszámítva) ennek közel a felét teszi ki.

5. táblázat

**A központi költségvetés bevételeinek megoszlása
(a GDP százalékában)***

Mutatók	1995–2002.				2003–2008.				2009.			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Teljes bevétel	21,24	10,74	14,07	15,36	24,12	14,07	15,37	16,62	20,36	15,17	16,83	15,60
Adóbevételek	16,18	9,36	9,49	13,14	17,12	12,67	8,93	14,29	14,79	12,82	9,50	13,40
Jövedelemadó	4,18	3,73	4,10	3,43	6,25	5,08	4,46	5,54	5,03	5,53	4,88	5,62
Közvetett adó	11,36	5,26	5,07	9,09	10,16	6,42	4,17	8,31	9,37	6,14	4,14	1,85
Tb	1,36	2,93	1,95	1,75	1,40	2,20	1,75	1,62	1,52	2,03	1,65	1,34

* A szerző által a Cepalstat adatai alapján számított súlyozatlan számtani átlagok

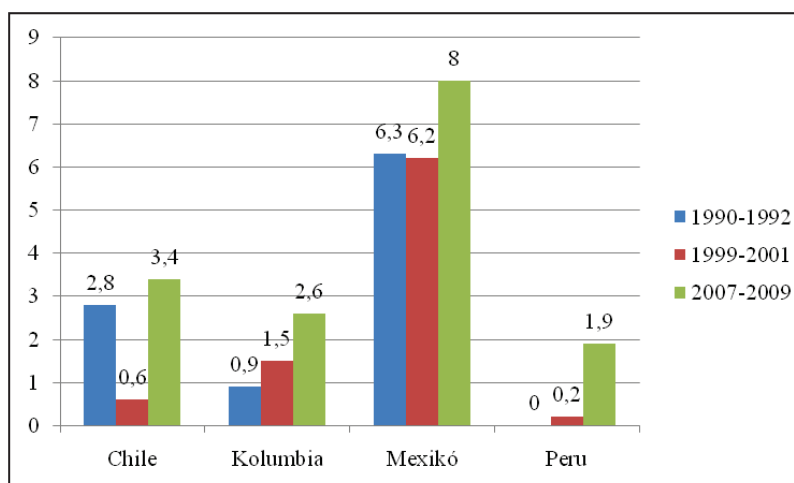
Gavin és társai (1996) rámutatnak arra, hogy a kormányzati bevételek szerkezete a latin-amerikai és az OECD-országokban jelentősen eltér. Előbbiekben például a jövedelemadók és a társadalombiztosítási hozzájárulás sokkal kisebb jelentőségű. A 2009-es adatokat tekintve a fejlett országok jövedelemadóból származó bevétele átlagosan a GDP 12,08 százaléka volt, ami a vizsgált országok értékének több mint kétszerese. A társadalombiztosítást vizsgálva ugyanebben az évben még nagyobb eltérést látunk: a fejlett országok átlaga 2009-ben a GDP 9,9 százalékát tette ki.³

³ Egyszerű átlagok az IMF (2011:26) alapjá számítva..

A latin-amerikai államok jelentős részénél számottevő bevétel származik a nyersanyagokból. Ez alól a vizsgált négy ország sem kivétel, bár az arányok érdemben eltérnek. Közülük Mexikóban a legmagasabb a nyersanyagokból származó bevétel súlya, a legutóbbi válság idején a GDP 8 százalékát tette ki; Chile, Kolumbia és Peru ezen érték töredékét érte el. A 2. ábra három különböző 3 éves időszak értékeit mutatja, így jól kirajzolódik a bevételek GDP-arányos súlyának változása az elmúlt két évtizedben. Kolumbia és Peru esetében mindvégig egyértelmű növekedést láthatunk, az ezredforduló környékén Mexikóban viszont enyhe csökkenés, Chilében pedig erőteljes visszaesés történt.

2. ábra

Nyersanyagokból származó költségvetési bevételek
(a GDP százalékában)

Forrás: Cornia et al (2011:19)

A nyersanyagokból származó fiskális bevételek Chile esetében a rezet értékesítő Codelco⁴ nettó jövedelméből származnak. Kolumbiában a bevételek az olajtársaságok adóiból, Mexikóban a PEMEX⁵ profitjából, Peruban pedig bányászati és olajipari bevételekből származnak (Cornia et al 2011).

A 6. táblázat számai arról árulkodnak, hogy a kontraciklikus politikát folytató Chilében és Peruban érdemben mérséklődtek a kiadások a fellendülés időszakában, szemben Kolumbiával és Mexikóval. A válság kitörésével viszont mind a négy országban megnőttek a kiadások: 2008-ban még enyhén, 2009-ben viszont már jelentősen.

⁴ Corporación Nacional del Cobre de Chile – National Copper Corporation of Chile: chilei állami tulajdonú rézkitermelő vállalat

⁵ Petróleos Mexicanos – Mexican Petroleum: mexikói állami tulajdonú kőolaj-kitermelő vállala.

**A központi költségvetés kiadásainak megoszlása
(a GDP százalékában)***

Mutatók	1995–2002				2003–2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Teljes kiadás	20,85	15,20	15,30	17,57	19,71	17,58	16,85	16,30	24,84	19,25	19,01	17,29
Tőkekiadások	3,28	1,53	1,62	3,17	3,26	1,48	2,58	2,01	4,75	2,27	2,63	3,70
Folyó kiadások	17,57	13,30	13,69	14,40	16,45	15,98	14,27	14,29	20,09	16,94	16,38	13,58
Bérek	4,06	2,15	1,45	4,26	3,84	2,13	1,36	4,18	4,67	2,14	1,73	3,86
Term. és szolg. vásárlása	1,83	0,76	0,56	3,60	1,80	0,82	0,69	3,26	2,28	0,77	1,18	3,40
Kamatfizetés	1,29	2,41	2,19	2,24	0,79	3,27	1,52	1,74	0,53	2,98	1,68	1,24
Támogatások és egyéb transzferek	10,23	7,59	9,30	4,29	9,95	9,53	10,52	5,11	12,59	11,06	11,68	5,08
Egyéb folyó kiadások	0,16	0,39	0,18	0,00	0,06	0,25	0,18	0,00	0,03	0,00	0,12	0,00

* A szerző által a Cepalstat adatai alapján számított súlyozatlan számtani átlagok

A kiadások szerkezetét megvizsgálva, a legnagyobb folyó tételt a támogatások és transzferek teszik ki, a második legnagyobb tétel pedig a közszférában dolgozók bére. Itt fontos megemlíteni, hogy a GDP-arányos kamatfizetést – Perut leszámítva – sikerült csökkenteni a fellendülés éveiben, illetve a válság kapcsán (szintén Peru kivételével) a négyből három ország növelte transzferkiadásait 2009-ben.

A fejlett országok átlagával való összehasonlításkor a kiadásoknál is szembevetendő a különbség: bérekre közel háromszor annyit költenek – a GDP 10,84 százalékát –, mint a PaCifiCa-országok átlaga. A támogatásokra és egyéb szociális juttatásokra fordított kiadást tekintve már nem olyan nagy a differencia (Peru kivételével): az OECD-államok átlagosan a GDP 17,63 százalékát fordítják ezekre. A kamatfizetési kötelezettséget tekintve pedig a vizsgált országcsoport (Kolumbia kivételével) jobban áll a fejletteknél, ahol az átlag a GDP 2,2 százalékát teszi ki.⁶

A 7. táblázat a stabilizálódás, a fellendülés és a válság legsúlyosabb évének államadósságra vonatkozó adatait mutatja. Az értékek a korábban vizsgált költségvetési egyenlegektől és az adósságcsökkentő politikától függően alakultak. Chile az 1980-as évek végétől a költségvetési többletét az államadósság csökkentésére fordította, aminek eredményeként az 1990-es 40 százalék körüli értékről 2009-re 6,2 százalékra sikerült mérsékelnie az államadósságát. Ezzel szemben Kolumbiáé folyamatosan növekedett. Ez utóbbi országban az 1950-es évektől az 1990-es évekig az adóteher szintje (10 százalék) és a kormányzat nagysága (20 százalék) a nemzetközi átlag alatt maradt (*Restrepo – Rincón 2006*). Ez a helyzet gyökeresen megváltozott az 1990-es évek kezdetétől, amikor is a kiadások nagyobb mértékben növekedtek, mint az adóbevételek, így a deficit állandósult. Ez nagymértékben növelte az államadósságot, amelynek szintje az 1990-es 12 százalékról 2003-ra 43 százalékra nőtt; ezt a 2000-es évek végére 33–34 százalékra sikerült levinni. Mexikóban a Brady-terv részeként a nettó

⁶ Súlyozatlan számtani átlagok, az IMF (2011:34) adatai alapján

külső adósságállományt tárgyalásos úton csökkentették (Erdey 2006), majd közel egyenletes államadósság-lefaragásnak lehetünk tanúi: az 1990-es 42 százalék 2004-re 20,4 százalékra olvadt, s csupán a válság hatására, 2008-ban és 2009-ben indult újra emelkedésnek. Peruban még látványosabb adósságcsökkenés ment végbe az elmúlt két évtizedben: az 1990-es 178 százalékról 2009-re 23,4 százalékig jutottak. A PaCifiCa-országok közül Peru az egyetlen, ahol napjainkban a külső államadósság meghaladja a belső államadósságot.

7. táblázat

Államadósság (a GDP százalékában)*

Mutatók	1995–2002				2003–2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Teljes	14,5	23,9	25,2	40,0	7,6	37,4	21,5	33,5	6,2	34,7	28,1	23,4
Belső	10,3	11,7	9,7	n. a.**	4,2	22,6	15,4	7,3	4,8	23,1	22,7	8,2
Külső	4,3	12,2	15,4	39,1	3,4	14,7	6,1	26,2	1,4	11,7	5,4	15,2

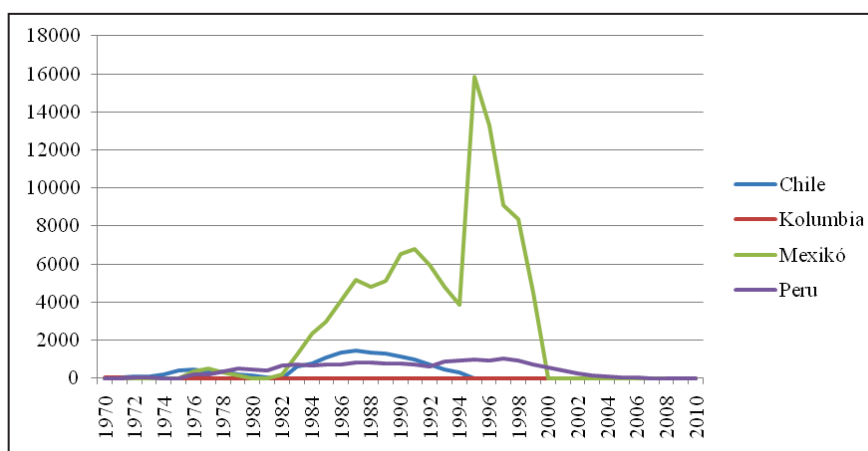
* A szerző által a Cevalstat adatai alapján számított súlyozatlan számtani átlagok

**Nincs adat 2002-ig

Egy ország strukturális erősségét, illetve gyengeségét jól jelzi az utóbbi évtizedekben, hogy mekkora nagyságú IMF-hitelre van szüksége a stabilizáció eléréséhez. A 3. ábrán kiütközik Mexikó túlsúlya a felvett IMF-hitel tekintetében a négy ország vizsgálatakor. Szépen kirajzolódik a dél-amerikai válság és a tequila-válság hatása is: 1994-ben az IMF addigi történetének legnagyobb, 17 milliárd dolláros készenléti hitelét nyújtotta Mexikó számára (Erdey 2006). Érdemes megemlíteni, hogy az ábrázolt periódusban Kolumbia 1971 óta, Chile 1994, Mexikó 1999, Peru pedig 2006 óta nem részesült IMF-hitelben. Az ábrán nem szerepel, de megjegyzendő: 2010 májusában Kolumbia 1,45 milliárd, 2011 januárjában pedig Mexikó 29,7 milliárd dollárnyi hitelt kapott (The Guardian 2012).

3. ábra

Felhasznált IMF-hitelek (millió dollár)

Forrás: World Bank database

Mennyire jóléti államok?

A társadalombiztosítási rendszer Chilében az 1920-as, Kolumbiában, Mexikóban és Peruban az 1930-as és 1940-es években alakult ki. Kezdetben csak az állami szektorban dolgozókra terjedt ki, és a juttatások köre is szűk körű volt. Idővel a társadalombiztosítási rendszer öregségi nyugdíjjal, táppénzzel, anyasági és családi juttatásokkal egészült ki – sőt néhány országban munkanélküliségi biztosítással is –, miközben számottevően bővült a jogosultak köre. A legfejlettebb latin-amerikai országokban jelentős fragmentáció mutatkozik a társadalombiztosítási rendszerekben, még országokon belül is eltérőek az egyes járulékok és juttatások. E jelenség tovább erősítette a már meglévő társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeket, hiszen az állami szektorban dolgozók rendszerint több juttatásban részesülnek, ráadásul egyre növekvő az informális szektorban dolgozók száma, akik nem kapnak ilyeneket. Ezen jellemzők alapján gyakran szokás csonka jóléti államoknak⁷ hívni a latin-amerikai országokat (*Lindert et al 2006*).

A latin-amerikai országok átlagosan a GDP 5,7 százalékát költik különböző transzferekre, miközben ez az érték közel háromszoros az OECD-országokban. Az oktatási, egészségügyi és más szociális kiadásokat is tekintve Latin-Amerikában a GDP 13,4 százaléka az átlagráta, a fejletteknél ennek csaknem a duplája. Természetesen az egyes országok között nagy eltérés mutatkozik, a gazdasági fejlettség és a jóléti rendszerek függvényében (*Lindert et al 2006*). A jövedelemtranszferek és az adórendszer újraelosztó hatásának ellenére továbbra is komoly probléma a térségben a jövedelemegyenlőtlenség, bár az elmúlt évtizedekben számos országnak sikerült javítania a helyzetet. Kolumbia viszont évtizedek óta kiemelkedően magas jövedelemegyenlőtlenséggel küzd, 2010-ben 0,554-es úgynevezett Gini-értékével a latin-amerikai országok közül a második, a világ országainak rangsorában a hetedik helyet foglalta el (*Moller 2012*).

Adott ország jóléti szintjét *Segura-Ubierno (2007)* számszerűsítette, aki 4 mutató felhasználásával képzett egy jóléti erőfeszítést (welfare effort) tükröző indexet. Az indikátorok a következők:

- szociális kiadás a GDP százalékában;
- szociális kiadás a teljes állami kiadás százalékában;
- egy főre jutó szociális kiadás, dollárban mérve;
- az aktív népesség azon százaléka, akiket érint a szociális rendszer.

A mutatók latin-amerikai értékeit a 8. táblázat foglalja össze.⁸ Az ezekből képzett index alapján a jóléti államok csoportjába Uruguay, Argentína, Chile, Costa Rica és Brazília sorolható (*Segura-Ubierno 2007*). Ezen országok szociális kiadása a GDP-ben mérve meghaladja a 10 százalékot, az állami kiadásokhoz viszonyítva pedig az 50 százalékot; a lefedettség jellemzően 50 és 80 százalék között mozog. Ezzel szemben a második csoportot „nem-jóléti” államoknak hívhatjuk. Ezekben a szociális kiadás GDP-arányosan 5 százalék körül, az állami kiadásokhoz hasonlóan 35 százalék körül van, míg a lefedettség általában nagyon alacsony, sok esetben alig éri el a 10 százalékot, bár a csoportban Mexikó (és a táblában nem szereplő Venezuela) kilóg a sorból.

⁷ Az elnevezés arra utal, hogy a társadalom jelentős része nem részesül a juttatásokból, ráadásul ez a tömeg jórészt szegényekből áll.

⁸ Az alacsony jóléti erőfeszítéssel jellemezhetőek csoportjába több ország is tartozik, itt csupán a vizsgált országokat, illetve az átlagot tüntettem fel.

8. táblázat

A jóléti erőfeszítés mutatói Latin-Amerikában, 1973–2000 átlaga

Ország	Szociális kiadások			Lefedettség (százalék)	Jóléti index
	(a GDP százalékában)	(az állami kiadások százalékában)	(dollár/fő)		
Magas jóléti erőfeszítésű országok					
Uruguay	13,5	63–66	950	68,5	230,0
Argentína	14,7	48–53	836	78,9	181,2
Chile	13,8	54–57	581	67,3	163,8
Costa Rica	10,5	59–66	533	76,0	163,2
Brazília	12,5	42–65	459	48,0	138,9
Átlag	13,2	54–62	678	77,4	168,9
Alacsony jóléti erőfeszítésű országok					
Mexikó	5,6	36–46	334	53,4	88,5
Peru	5,3	24–28	108	17,4	44,2
Átlag	4,9	32–36	149	21,7	56,6

Forrás: Segura-Ubierno (2007:30)

Segura-Ubierno (2007) magyarázatot keresett a latin-amerikai államok jóléti rendszereiben rejlő különbségekre is. Azt találta, hogy a térségben a jóléti államok csoportja a nem-jóléti államokhoz képest magasabb szintű iparosodottsággal és magasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkezik. Továbbá ezen országok korábban importhelyettesítő iparosítási politikát folytattak, melynek során kialakult a munkavállalók kritikus tömege, ami nagy hatással volt az állam által finanszírozott szociális programok kezdeményezésére.

Az állami transferek összetétele és a szociális kiadások szintje alapján 3 csoportot különböztethetünk meg Latin-Amerikában; ezek közül kettőben szerepel PaCifiCa-ország. Az első a szociális védelemre legtöbbet költők csoportja, ide tartozik Chile és Kolumbia, valamint Argentína, Brazília és Uruguay. Ezek átlagosan a GDP 11,5 százalékát költik transferekre, ami meghaladja az Egyesült Államok értékét. A második csoportba a szociális védelemre közepesen költő országok tartoznak: Mexikó és Peru, valamint Paraguay, Costa Rica és Venezuela. Náluk átlagosan a GDP 3,7 százalékát költik transferekre – de így is közel kétszer annyit, mint a harmadik csoportba tartozó, szociális védelemre keveset költő országok, amelyeknél a szóban forgó ráta 1,9 százalékos. Kutatások kimutatták, hogy a gazdagabb, öregebb társadalommal rendelkező, valamint a jobb kormányzattal és kevesebb korrupcióval jellemezhető országok költik a legtöbbet szociális juttatásokra (Lindert et al 2006).

A PaCifiCa-országokat sorra véve a következő kép rajzolódik ki:

- *Kolumbiában* a szociális támogatások, segélyek a szegényeknek kedveznek, ezen juttatások értéke viszont meglehetősen mérsékelt. A társadalombiztosítás a leg-gazdagabbaknak, a legfelső kvintilisnek kedvez, viszont az egy főre jutó juttatás ebben az esetben sem túl sok.
- *Mexikóban* is a szegényeknek kedveznek a szociális segélyek, és itt is alacsony az egy főre jutó támogatás, viszont a társadalombiztosítás a legfelső kvintilis csupán kis részét érinti, ők viszont fejenként sokkal nagyobb juttatásra számíthatnak.

- *Peruban* ugyancsak alacsony az egy főre számított szociális segély, a lefedettsége viszont nagyon magas, és itt is csupán a leggazdagabbak kalkulálhatnak nagymértékű juttatással.
- *Chilében* ezzel szemben jelentősen magasabb egy főre jutó állami transfert találunk, s bár itt is a leggazdagabbak jutnak hozzá a legmagasabb juttatásokhoz, jóval szélesebb a juttatásokban részesülők köre (*Lindert et al 2006*).

A 9. táblázat a GDP-ben mért oktatási kiadásokat mutatja. A vizsgált 10 év alatt e kiadások hullámzásokkal, de végeredményben kismértékben növekedtek Chilében, Kolumbiában és Mexikóban. Hasonló növekedést láthatunk a latin-amerikai átlagot tekintve is. Az OECD-államokban ezzel szemben – a 2007-es év kivételével – lényegében egyenletesen emelkedett ez az arány. A táblázatból az is jól látszik, hogy a latin-amerikai térség GDP-arányosan közel 1 százalékponttal kevesebbet fordít oktatásra, mint a fejlett országok. A PaCifiCa-országok közül Mexikó közelíti az OECD-átlagot, Chile és Kolumbia oktatási kiadása a latin-amerikai átlag körül mozog, míg Peru értéke számottevően elmarad attól.

9. táblázat

Oktatási kiadások (a GDP százalékában)

Ország	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Chile	3,43	3,84	3,91	n. a.	4,23	4,05	3,67	3,39	3,19	3,40	3,99
Kolumbia	3,93	4,44	3,49	3,69	4,25	4,31	4,08	3,99	3,89	4,06	3,94
Mexikó	4,21	4,41	4,86	5,16	5,30	5,28	4,87	5,01	4,81	4,81	n. a.
Peru	3,21	3,35	n. a.	2,93	2,97	2,81	2,83	2,72	2,55	2,50	2,68
Latin-Amerika	3,98	4,15	4,01	4,25	4,24	4,29	3,95	n. a.	3,89	4,03	n. a.
OECD	4,92	4,90	4,91	5,20	5,30	5,37	5,32	5,35	5,43	5,05	5,42

Forrás: World Bank database

Az egészségügyi kiadások GDP-hez viszonyított mértékét a 10. táblázat tartalmazza. Itt is szembevetendő, hogy a latin-amerikai átlagos kiadás 3–4 százalékponttal elmarad az OECD-országokétól. A vizsgált országok közül arányaiban Chile költ a legtöbbet egészségügyre. Habár a '90-es évek végén Kolumbia még megközelítette a fejlettek átlagát, 2000-ben drasztikusan visszavette ezen kiadásait. Így az utóbbi időben Mexikóval enyhén alulmúlják a latin-amerikai átlagot, miközben Peru itt is nagyobb, 2–3 százalékpontos lemaradást mutat.

10. táblázat

Egészségügyi kiadások (a GDP százalékában)

Ország	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Chile	6,40	6,58	6,62	6,75	6,73	7,46	7,07	6,91	6,62	6,90	7,49	8,18
Kolumbia	9,32	9,34	6,82	6,79	6,62	6,63	6,43	6,28	6,17	6,06	5,88	6,42
Mexikó	4,89	5,10	5,07	5,45	5,62	5,78	5,98	5,87	5,68	5,84	5,88	6,47
Peru	4,50	4,86	4,69	4,68	4,81	4,51	4,37	4,46	4,30	4,26	4,47	4,62
Latin-Amerika	6,50	6,77	6,60	6,74	6,41	6,45	6,51	6,89	6,94	7,08	7,15	7,74
OECD	9,91	9,99	10,10	10,60	11,00	10,90	10,80	10,90	10,90	10,90	11,00	11,90

Forrás: World Bank database

Összefoglaló megállapítások

A latin-amerikai országok nagy változásokat éltek meg az utóbbi évtizedekben: az elveszett évtizedet követően a stabilizálódás, majd a fellendülés évei számos fontos reformot eredményeztek. Az utóbbi években jelentősen csökkent a térség sebezhetősége, a korábbi volatilitás mérséklődött, növekedett a kontraciklikus intézkedések száma. A legutóbbi világgazdasági válság során nyilvánvalóvá vált, hogy a latin-amerikai régió tanult múltbeli hibáiból, és sikerült tartós makrogazdasági stabilitást kialakítaniuk.

A közös piacot létrehozó PaCifiCa négy országa a 7 legnagyobb latin-amerikai gazdaság közé sorolható, közülük is a legfejlettebb az OECD-tagsággal rendelkező Chile és Mexikó. Ez a négy ország már az 1970-es és 1980-as évek során alapvető reformintézkedésekbe kezdett, melyek eredményeként napjainkban már stabilnak mondható fundamentumokkal rendelkeznek. Ez a stabilitás pedig elengedhetetlen az alakuló integráció működőképessége és jövője szempontjából. A politikai és társadalmi hasonlóságok és stabil alapok mellett azonban különbségek is megmutatkoznak köztük. Chile és Peru kontraciklikus fiskális politikát alkalmazva könnyen tud reagálni a ciklikuskilengésekre, miközben Kolumbia és Mexikó sebezhetőbb, amit jól mutat, hogy a jelen évtized elején az utóbbi két ország részesült IMF-hitelben.

E körből csupán Chile mondható kiterjedt jóléti rendszerű államnak – itt a legnagyobb az állam mérete is –, de még így is elmarad az OECD-országok átlagától, miközben Peru jóléti kiadásai a térségben is nagyon alacsonynak számítanak. Fontos azonban megemlíteni, hogy a vizsgált négy ország jóval alacsonyabb államadóssággal rendelkezik, mint számos fejlett gazdaság, illetve a válságot követően gyorsabban és magasabb növekedési pályára tudtak állni, ami komoly versenyelőny számukra.

Napjainkban a térség országait illetően erősödő kihívás a világgazdaságban betöltött súlyuk növelése, amelyet leginkább regionális integrációban való részvétellel érhetnek el. A PaCifiCa-országok számos mutatója már most meghaladja a Mercosur eredményeit, holott előbbieket még csupán szabadkereskedelmi egyezményeket írtak alá. A tényleges közös piac létrehozásával az integráció Latin-Amerika legdinamikusabban fejlődő térségévé válhat. Latin-Amerika jövőjét tekintve azonban nem csupán az egyes országok makrogazdasági helyzete és a regionális integrációk játsszák majd a főszerepet, hanem a más fejlődő országokkal való gazdasági kapcsolatok is. Napjainkban a legfontosabb efféle kapcsolat a kereskedelem – főként ázsiai országokkal –, de egyre nagyobb szerepet játszik a tőkebefektetés is, az ázsiai és a latin-amerikai országok részéről egyaránt (ECLAC 2011b).

Hivatkozások

- Bagattini, G. Y. (2011): *The Political Economy of Stabilisation Funds: Measuring their Success in Resource-Dependent Countries*. IDS Working Paper, 356, January.
- Bárcena, A. (2010): *Structural constraints on development in Latin America and the Caribbean: a post-crisis reflection*. Cepal Review No. 100:7–29.
- Benczes István – Kutasi Gábor (2010): *Költségvetési pénzügyek*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Cornia, G. A. – Gómez-Sabaini, J. C. – Martorano, B. (2011): *A New Fiscal Pact, Tax policy Changes and Income Inequality*. UNU World Institute for Development Economics Research Working Paper, No. 2011/70, November.

- Darvas Zsolt – Rose, A. K. – Szapáry György (2005): *A fiskális divergencia és a konjunktúraciklusok együttmozgása – a felelőtlen fiskális politika az aszimmetrikus sokkok forrása*. *Közgazdasági Szemle*, Vol. 52, No. 12:937–959.
- ECLAC (2008): *Preliminary Overview of the Economies of Latin America and the Caribbean*. Briefing Paper.
- ECLAC (2009): *Latin America and the Caribbean in the World Economy 2008-2009: Crisis and opportunities for regional cooperation*. Briefing Paper.
- ECLAC (2011a): *Preliminary Overview of the Economies of Latin America and the Caribbean 2010*. Briefing Paper.
- ECLAC (2011b): *Latin America and the Caribbean in the World Economy 2010-2011: The region in the decade of the emerging economies*. Briefing Paper.
- Economist (2011): *The Pacific players go to market*. <http://www.economist.com/node/18529807>, Letöltve: 2012.02.13.
- Erdey László (2006): *Adósságválságtól a NAFTA első évtizedéig – Mexikó gazdaságfejlődésének kérdőjelei*. *Competitio*, Vol. 5, No. 3:43–65.
- ENSZ (2011): *World Economic Situation and Prospects*. United Nations, New York.
- Frankel, J. (2010): **How Can Commodity Producers Make Fiscal & Monetary Policy Less Procyclical?** High Level Seminar on Natural Resources, Finance and Development, IMF Institute and Central Bank of Algeria, Algiers.
- Gavin, M. – Hausmann, R. – Perotti, R. – Talvi, E. (1996): *Managing Fiscal Policy in Latin America and the Caribbean: Volatility, Procyclicality, and Limited Creditworthiness*. Inter-American Development Bank, Working paper 326, March.
- IMF (2010a): *Mexico: Selected Issues Paper*. IMF Country Report, No. 10/70, March.
- IMF (2010b): *Peru: Selected Issues*. IMF Country Report, No. 10/99, April.
- IMF (2011): *Government Finance Statistics Yearbook 2010*.
- InflationData (2012): *Historical crude oil prices*. http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historical_oil_prices_table.asp, Letöltve: 2012.09.04.
- Kacef, O. – López-Monti, R. (2010): *Latin America, from boom to crisis: macroeconomic policy challenges*. *Cepal Review* No. 100:41–67.
- Kumar, M. – Baldacci, E. – Schaechter, A. (2009): *Fiscal rules – Anchoring Expectations for Sustainable Public Finances*. IMF, Washington D.C., December.
- Lindert, K. – Skoufisa, E. – Shapiro, J. (2006): *Redistributing Income to the Poor and the Rich: Public Transfers in Latin America and the Caribbean*. The World Bank, SP Discussion Paper, No. 0605, August.
- Lozano, I. – Rincón, H. – Sarmiento, M. – Ramos, J. (2008): *Regla fiscal cuantitativa para consolidar y blindar las finanzas públicas de Colombia*. *Revista de Economía Institucional*, Vol. 10, No. 19:311–352.
- Moller, L. C. (2012): *Fiscal Policy in Colombia: Tapping Its Potential for a More Equitable Society*. The World Bank, Policy Research Working Paper, 6092, June.
- Ocampo, J. A. (2007): *The macroeconomics of the Latin American economic boom*. *Cepal Review* No 93:7–28.
- Ocampo, J. A. (2009): *Latin America and the Global Financial Crisis*. *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 33, No. 4:703–724.
- Ocampo, J. A. (2011): *Macroeconomy for development: countercyclical policies and production sector transformation*. *Cepal Review* No. 104:7–35.
- Perry, G. (2003): *Can fiscal Rules Help Reduce Macroeconomic Volatility in the Latin America and the Caribbean Region?* World Bank Policy Research Working Paper, 3080, June.
- Porzecanski, A. C. (2009): *Latin America: The Missing Financial Crisis*. MPRA Paper, 18974, October.
- Restrepo, J. E. – Rincón, H. (2006): *Identifying Fiscal Shocks in Chile and Colombia*. Central Bank of Chile, Working Papers, No. 370, August.
- Secretaría de Economía (2012): *Tratados comerciales: Qué es la Alianza Pacífico?* <http://www.economia.gob.mx/economia-para-todos-rss/30-tema-de-la-semana/7090-tratados-comerciales-que-es-la-alianza-pacifico>, Letöltve: 2012.03.19.
- Segura-Ubiergo, A. (2007): *The Political Economy of the Welfare State in Latin America: Globalization, Democracy, and Development*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Stiglitz, J. E. (2000): *A kormányzati szektor gazdaságtana*. KJK-Kerszöv, Budapest.
- The Guardian (2011): *IMF loans: which country owes the most?* <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/may/24/imf-loans-dominique-strauss-kahn>, Letöltve: 2012.04.14.